

УДК 372.878:612.8:159.937

С. В. Олійник,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
svvaksv@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9024-8469

МУЗИЧНО-ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті вперше обґрунтовано ідею розвитку музично-творчого потенціалу майбутнього вчителя в контексті міжгалузевої інтеграції. Зважаючи на фізіологічні основи емоційності людини розкрито новітні підходи до актуалізації енергоінформаційної дії музичних творів. Розглянуто використання вібраційної природи музики у різних галузях знання, а саме медицині, психології, педагогії. З'ясовано, що музикотерапевтичний підхід є інтегруючим у міжгалузевому просторі.

Ключові слова: професійна компетентність, музично-творчий потенціал, музикотерапія, фізіологія емоційності, міжгалузева інтеграція.

Постановка проблеми. У сучасних умовах суспільного розвитку освіта нашої країни знаходиться на етапі активної розбудови і формується в контексті пануючої постнекласичної парадигми, яка характеризується пошуковими, інноваційними та інтеграційними процесами. Відрив від минулого (класичної та некласичної освіти) актуалізував потребу у реформаційних змінах на освітянській ниві і спрямував вектор її подальшого руху у напрямку введення інновацій, спрямованих у майбутнє. Інноваційні технології заповнили усі сфери суспільно-культурного простору, що зумовило нагальну потребу у підготовці провідних фахівців різних галузей. Це зобов'язує освіту бути в авангарді реформаций. Критерієм сформованості особистості майбутнього вчителя нині виступає професійна компетентність.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій свідчить про вагомий внесок педагогів-дослідників у вивчення наукової категорії "професійна компетентність" (О. Дубасенюк, І. Зязюн, О. Плахотник та ін.), у тому числі в галузі підготовки майбутнього вчителя музики (М. Вікторова, О. Горбенко, А. Козир, Л. Масол, М. Моїсеєва, Г. Падалка, О. Щолокова та інші).

У контексті компетентнісного підходу актуалізується проблема обізнаності майбутнього вчителя музики у просторі міжгалузевих зв'язків, а саме: музика-медицина (профілактично-лікувальна дія музики: Л. Дворецький, М. Лазарєв, В. Шахновська, С. Шушарджан, Р. Шушарджан та ін.; музика-психологія (психотерапевтична здатність музичного мистецтва: Г. Батищева, Л. Волошина, В. Козлов та ін.), музика-педагогіка (музика як фактор становлення і саморозвитку особистості: Г. Побережна, І. Малашевська та ін.), музика-інтернет-маркетинг (концептуальна музика в контексті інтернет-технологій: Р. Мірошник та ін.), музика-біологія, генетика (А. Вереїна, П. Гаряєв та ін.) тощо.

Метою нашої статті є вивчення новітніх підходів до проблеми розвитку музично-творчого потенціалу майбутніх учителів музики у процесі професійної підготовки в контексті міжгалузевої інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід до формування особистості майбутнього вчителя музики зберігає актуальність розвитку такої фахової здатності як музично-творчий потенціал. Як фахова сутнісна якість учителя музики, музично-творчий потенціал, що характеризується ймовірною здатністю до музично-творчої діяльності, нині розкривається ще й з боку урахування можливої актуалізації енергоінформаційної дії музичних творів. Музичні звуки, інтонації, співзвуччя є носіями не лише емоційно-образного та смислового змісту, а й являють собою вібраційні механізми енергетичного впливу на людину. Це розширює межі дослідження емоційно-почуттєвого компоненту музично-творчого потенціалу (поряд з інтелектуально-пізнавальним та інтенційним), враховуючи фізіологічну природу виникнення емоцій.

Із точки зору медицини, психології, головною фізіологічною основою емоцій людини є процеси вищої нервової діяльності, які здійснюються в корі великих півкуль головного мозку. Емоційні переживання як суб'єктивне відображення процесів формування, переробки, руйнування динамічних стереотипів нервової діяльності набувають осмислення (інтелектуальні, моральні, естетичні) завдяки дії другої сигнальної системи. З огляду на те, що музичне мистецтво, в першу чергу, звернене до емоційно-почуттєвої сфери людини, а емоція виникає на фізіологічному рівні як результат на звуковий подразник, майбутній вчитель повинен усвідомлювати можливість використання терапевтичної дії музики. Як зазначає Л. Дворецький, "складний процес сприймання музики, що потребує великих психоемоційних затрат, зумовлюється взаємодією акустичних хвиль і відповідних рецепторів головного мозку... Музика всередині кожного з нас, наголошує науковець, є чутливим резонатором не тільки наших думок і почуттів, а й навіть найменших змін настроїв та стану здоров'я" [1: 6].

Кінець XX – початок XXI століття характеризується інтенсивним застосуванням музики в медичній галузі як засобу активізації адаптагенно-відновлювальних реакцій організму в умовах психологічних і нервових перевантажень. У ряді дисертаційних досліджень із проблем медицини висвітлено музикотерапевтичний досвід таких лікарів, як Л. Волкова, Р. Шушарджан, С. Шушарджан, І. Корнева, О. Нікітіна та інші. Цікаві результати експериментального дослідження наводить Р. Шушарджан, який розробив алгоритми рецептивної музикотерапії, що здійснюють вибірково-коригуючий вплив на психоемоційний стан хворих гіпертонічною хворобою, і значно поліпшують терапевтичну ефективність у порівнянні з медикаментозним лікуванням [2].

М. Лазарев є засновником, так званої, "Сонатал"-педагогіки (з лат. *sonus* – звук, *natal* – народжений), в основі якої лежить спів і рух вагітних жінок. Її сутність полягає у накопиченні ще ненародженою дитиною інформаційного досвіду, який стане основою її подальшого розвитку. У своїй практиці вчений застосовує три фактори впливу музики на організм людини: психолого-естетичний (асоціації, емоції, образи); фізіологічний (тренаж окремих функцій організму) і вібраційний (вплив на клітини плода з метою активізації в них різних біохімічних процесів). Дослідник пише, що спів вагітних – це санація майбутніх дітей. Музичний вплив спочатку на матір і дитину, а потім на дитину сприяє змінам ферментного статусу клітин, що зумовлює зміни імунологічної реактивності, стійкості до гіпоксії. Учений розробив метод когнісомної онтосанації "КОС", сутність якого полягає в тому, що в процесі становлення когнітивних функцій дитини одночасно здійснюється процес становлення інших функціональних сфер її організму. В якості когнісомної програми виступає пісня, яка по суті дозволяє здійснювати дозоване навантаження на всі довільні сфери – рухову, емоційну, пізнавальну, травну і біоритмічну (режим співу до і після їжі, пісні режиму дня), дихальну, захисно-адаптаційну (виконання пісень у повітряному і водному середовищах), вокально-мовну [3: 124].

Зважаючи на те, що в основі оздоровчої дії музики лежить резонанс людського організму (реакція клітин на звуковий подразник), вчені (К. Дьомін, В. Пестунов, О. Стеценко) зазначають не лише про виникнення змін у його молекулярній структурі, а й про створення торсіонних полів, що в цілому позитивно впливає на роботу внутрішніх систем та органів. Особливе значення в цьому контексті має спів, у процесі якого людина може моделювати вібрації. Цікаво, що під час співу, як пишуть дослідники, 60–85 % звукових вібрацій голосу співака поглинається внутрішніми органами, а 15–40 % іде у зовнішнє середовище. Особливо цілющу енергію несуть високочастотні гармоніки, які активізують роботу мозку, зміцнюють енергетичний потенціал усього організму [4].

Широкого застосування поряд з іншими видами мистецтва музика набула в роботі психологів. За останнє десятиліття відмічається активне розповсюдження музикотерапевтичної практики, спрямованої на коригування емоційно-стресових станів, неврозів, душевних розладів у людей різного віку, нормалізацію психічної сфери у дітей з різними вадами. У цьому напрямку плідно працюють Г. Батищева, І. Дергаєва, Н. Єрьоміна, В. Козлов, О. Прокопенко, Г. Самсонова, О. Толчинська та інші.

В. Козлов стверджує, що разом із дією на центральну нервову систему музика впливає і на всі функціональні системи організму – серцеві скорочення, тиск, дихання, тонус м'язів, що залежить від висоти, сили звуку, тембру, тональності і темпу музичного твору. Звукове сприйняття без сумнівів організовується слуховою модальністю, але звук у певному сенсі ми сприймаємо усім тілом [5]. Згадаємо природне реагування людини на музику (у разі відсутності цілеспрямованого слухання зумовленого певними завданнями) – погойдування, міміка обличчя, пританцювання, рухи руками, ритмічне постукування пальцями та інше. Назвемо це неусвідомленим слуханням, коли мозок не аналізує те, що чує. Більше того, людина може бути зайнята певною роботою, захоплена розмовою, занурена у свої думки, проблеми, а фізичне тіло реагує м'язовими скороченнями на музично-звукове подразнення.

Для майбутнього вчителя музики усвідомлення фізіологічних причин емоційних реакцій у школярів під час слухання музичних творів професійно важливо. Адже в процесі уроку вчитель веде активне спостереження за дітьми, йому цікаво як учні слухають музику, діляться своїми асоціаціями, думками, поглядами. Взаєморозуміння між учителем та учнями зумовлене його досвідченістю у психологічних тонкощах – визначення й урахування особливостей психотипу дитини, поважне ставлення до неї як до особистості, підтримка її поглядів, своєчасна порада та увага, коректність у спілкуванні. Дотримуючись толерантності у комунікативному процесі з учнями, вчитель завжди зможе професійно формувати музичний досвід дітей, коректувати вибір музичних інтересів, давати індивідуальні рекомендації в музичній діяльності, більше того, він зможе допомогти учню соціалізуватися в класному колективі, а згодом знайти своє місце в житті.

Г. Батищева, підтверджуючи психокорекційну здатність музики, вважає музикотерапію – одним із засобів підвищення соціальної активності, комунікативних здібностей особистості, її адекватної соціалізації в суспільстві. Психолог бачить її джерелом активізуючої творчості та соціальної стимуляції, що оздоровчо впливає на емоційну й вольову сферу людини [6].

Учитель музики, який постійно розвиває свій музично-творчий потенціал, легко сприймає і відразу ж включається в інноваційні процеси. Його природня здатність до імпровізації (не лише суто музичної)

запалює вогник творчості в серцях своїх вихованців. На уроці музики спонтанна музична творчість – це відкритий процес взаємодії учасників. У ній вони насолоджуються свободою музичного висловлювання, не помічаючи, що насправді знаходяться у полоні своїх знань, умінь, навичок. На рівні емоцій – це захоплює, піднесено, позитивно і тому оздоровчо. Найдоступнішим матеріалом для імпровізації залишається фольклор, у якому закладено природню варіаційність музичного розвитку, тому він часто і застосовується музикантами-педагогами у творчих формах роботи. До того ж пісенно-танцювальні народні мелодії є психологічно комфортною формою комунікації і не створюють різні комунікаційні бар'єри.

У сучасних умовах новий вектор розвитку набула музична педагогіка – галузь освіти, яка готує фахівця, який має бути музично і педагогічно компетентним, тобто його професіоналізм зумовлюється інтегруванням двох галузей – музики і педагогіки і визначається рівнем його музично-педагогічної компетентності. Наукові інтереси музикантів-педагогів значно розширилися у зв'язку з сучасними складними реаліями життя: економічні труднощі країни, нестабільність політичних інтересів, військові дії на сході, інформаційна перенасиченість суспільства, зміни ціннісних орієнтирів, прискорений рух часу та інше. Учителі музики, який зазвичай виховував у дітей любов до музичного мистецтва, формували естетичні смаки та ідеали, нині бере до уваги збереження їхнього психічного здоров'я. Невербальна мова музики виступає сьогодні єдиним чинником оздоровчого психологічного впливу на дитину: музика і заспокоїть, зніме нервову напругу, і організує, допоможе сконцентруватися, організувати себе і розпочати діяти. Тому музиканти-педагоги, усвідомлюючи свою професійну відповідальність, активізували свої наукові пошуки у напрямку коригування психіки людини засобами музики (В. Драганчук, Н. Кунц, Г. Побережна, І. Малашевська, Н. Шаповалова та інші).

Здійснивши ґрунтовний історичний і теоретичний аналіз музики як фактору психокоригування, В. Драганчук дослідила комплексні фактори впливу музичного мистецтва на психіку, в тому числі, основні її параметри в їх дії на психофізіологію людини. Неабиякий інтерес представляє запропонована музикознавцем власна музична система коригування і розвитку психіки дитини через виховання креативності (імпровізаційні форми роботи на основі українського народнопісенного матеріалу, генетично пов'язаного з національною традицією і діючого на підсвідомому рівні) і глибинного "вживання" в музику (реалізація психокоригуючої сутності музики завдяки катартичності мистецького впливу) [7].

Великий внесок у реалізацію цієї ідеї зробила Г. Побережна. Науковець вважає, що музикотерапія розкривається сьогодні не просто як допоміжний до лікарських засіб зцілення, а як новітня технологія самоздійснення людини. Основа цієї технології – цілеспрямований вплив на підсвідомість індивідууму з метою трансформації його характеру у об'єктивно заданому напрямку. Ця можливість ґрунтується на відродженні прадавньої ролі музики не як мистецтва, а як сакрального інструменту буття... Музика як носій сакральної інформації і музична терапія як могутній інструмент впливу спроможні допомогти людині згармонізувати себе і свої стосунки зі світом. "Музикотерапевтичний підхід" обрано як актуальний на сьогодні антропологічний підхід до виховання [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, в умовах сучасних реалій вплив музики на людину представляє великий інтерес для фахівців різних галузей, яких об'єднує ідея психологічного і фізичного здоров'я нації. У період великих змін педагогічна діяльність учителя музики не може залишатися на позиціях минулого. Для розвитку музично-творчого потенціалу фахівця відкрито широкий простір міжгалузевої взаємодії, у якому він зможе реалізувати свої можливості відповідно до вимог часу. Серед найближчих **перспектив подальшого дослідження** проблеми є вивчення інших галузей знання в інтеграційній єдності з музикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Дворецкий Л. И. Музыка и медицина. Размышления врача о музыке и музыкантах [Електронний ресурс] / Л. И. Дворецкий. – М.: МЕДпресс-информ, 2014. – 240 с. – Режим доступу: <http://static12.insales.ru/files/1/7729/1318449/original/dvor.pdf>.
2. Шушарджан Р. С. Рецептивная музыкотерапия в программе комплексного лечения больных гипертонической болезнью : автореф. дис. на соискание. научн. степени канд. мед. наук : спец. 14.03.11 [Електронний ресурс] / Р. С. Шушарджан. – М., 2013. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/retseptivnaya-muzykoterapiya-v-programme-kompleksnogo-lecheniya-bolnykh-gipertonicheskoi-bol>.
3. Лазарев М. Л. Когносомное развитие ребенка, 2013 [Електронний ресурс] / М. Л. Лазарев – Режим доступу: <file:///C:/Users/Home/Desktop/kognosomnoe-razvitiye-rebenka.pdf>.
4. Стеценко О. С. Музыка і пісня – енергоінформаційні вібрації [Електронний ресурс] / О. С. Стеценко, В. М. Пестунов, П. Дьомін – Режим доступу: www.kntu.kr.ua/doc/nauk_zap_10_1/stat_10_1/34.doc.
5. Козлов В. В. Психология дыхания, музыки, движения [Електронний ресурс] : [монографія] / В. В. Козлов. – М.: МАПН, 2009 – Режим доступу: <http://margashov.com/psychology/psixologiya-dyxaniya-muzyki-dvizheniya.html>.

6. Батищева Г. Музикотерапія як метод психокорекції [Електронний ресурс] / Г. Батищева // Журнал "Психолог". – 2005. – № 14 (158). – Режим доступу : <http://www.studfiles.ru/preview/5538224/>.
7. Драганчук В. М. Музика як фактор психокоригування : історичний, теоретичний і практичний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 "Музичне мистецтво" / В. М. Драганчук. – К., 2003. – 20 с.
8. Побережна Г. І. Музикотерапія як інноваційна технологія особистісного розвитку [Електронний ресурс] / Г. І. Побережна. – Режим доступу : https://09f24233-a-62cb3a1a-sites.googlegroups.com/site/muzterapiya/literatura/Inovaciynatehnologia.pdf?attachauth=ANoY7cpKqWzznsszttda8QQoTqt9mIUxwLxn9lG4gQIP008dM7L9T1RFEu67y8EJ6sj886T3Y5tHi4R4tBpBJXKSFOmRt9sGrK8tWLFxm1C2wNbZqqajebF5r4KkXnSrgPArR9iwqBtAj2LDrq_hOmY0F9Gh6Tzaehitm0jkGwgf8aX6iLYMrue9voeL6tNVvQArHLdTOzNywpIztKVNTABUkxakvlCh7Bh_F14p93s5wtf9Ar1Jf2rgCEs1hHISsHSSHoluY&attredirects=0.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Dvoretiskii L. I. Muzyka i meditsina. Razmyshleniya vracha o muzyke i muzykantakh [Music and Medicine. Doctor's Thoughts about Music and Musicians.] / L. I. Dvoretiskii. – M. : MEDpress-inform, 2014. – 240 s. [Elektronnyi resurs] / L. I. Dvoretiskii. – Rezhym dostupu : <http://static12.insales.ru/files/1/7729/1318449/original/dvor.pdf>.
2. Shushardzhan R. S. Retseptivnaia muzykoterapiia v programme kompleksnogo lecheniia bolnykh gipertonicheskoi boleznii [Receptive Musicotherapy on the Programme of Multiple Treatment of the Sick with High Blood Pressure] [Elektronnyi resurs]: avtoref. dis. na soiskanie. nauchn. stepeni kand. med. nauk : spets. 14.03.11 / R. S. Shushardzhan. – M., 2013 – Rezhym dostupu : <http://www.dissercat.com/content/retseptivnaya-muzykoterapiya-v-programme-kompleksnogo-lecheniya-bolnykh-gipertonicheskoi-bol>.
3. Lazarev M. L. Kognosomnoe razvitie rebenka [Cognosomic Child Development], 2013 [Elektronnyi resurs] / M. L. Lazarev – Rezhym dostupu : <file:///C:/Users/Home/Desktop/kognosomnoe-razvitie-rebenka.pdf>.
4. Stetsenko O. S. Muzyka i pisnia – energoinformatsiini vibratsii zvukiv [Music and Song – Energy-Informed Vibration of Sounds] [Elektronnyi resurs] / O. S. Stetsenko, V. M. Pestunov, P. Domin. – Rezhym dostupu : www.kntu.kr.ua/doc/nauk_zap_10_1/stat_10_1/34.doc.
5. Kozlov V. V. Psikhologiya dykhaniia, muzyki, dvizheniya [Elektronnyi resurs] [Psychology of Breathing, Music and Movement]: [monografiya] / V. V. Kozlov. – M.: MAPN, 2009. – Rezhym dostupu : <http://margashov.com/psychology/psixologiya-dyxaniya-muzyki-dvizheniya.html>.
6. Batischeva G. Muzykoterapiia yak metod psikhokorektsii [Music Therapy as a Method of Psychocorrection] / G. Batischeva // Zhurnal "Psikholog" ["Psychologist" Journal]. – 2005. – № 14 (158) [Elektronnyi resurs] / G. Batischeva – Rezhym dostupu : <http://www.studfiles.ru/preview/5538224/>.
7. Draganchuk V. M. Muzyka yak faktor psikhokoriguvannya : istorichni, teoretichni i praktichni aspekty [Music as an Aspect of Psychocorrection : Historical, Theoretical and Practical Aspects] : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. Mistetstvoznnavstva : spets. 17.00.03 / V. M. Draganchuk. – K., 2003. – 20 s.
8. Poberezhna G. I. Muzykoterapiia yak innovatsiina tekhnologiya osobystisnogo rozvytku [Musicotherapy as an Innovative Technology for Personal Development] [Elektronnyi resurs] / G. I. Poberezhna – Rezhym dostupu : https://09f24233-a-62cb3a1a-sites.googlegroups.com/site/muzterapiya/literatura/Inovaciynatehnologia.pdf?attachauth=ANoY7cpKqWzznsszttda8QQoTqt9mIUxwLxn9lG4gQIP008dM7L9T1RFEu67y8EJ6sj886T3Y5tHi4R4tBpBJXKSFOmRt9sGrK8tWLFxm1C2wNbZqqajebF5r4KkXnSrgPArR9iwqBtAj2LDrq_hOmY0F9Gh6Tzaehitm0jkGwgf8aX6iLYMrue9voeL6tNVvQArHLdTOzNywpIztKVNTABUkxakvlCh7Bh_F14p93s5wtf9Ar1Jf2rgCEs1hHISsHSSHoluY&attredirects=0.

Олейник С. В. Музыкально-творческий потенциал будущего учителя в контексте межотраслевой интеграции.

В статье впервые обосновано идею развития музыкально-творческого потенциала будущего учителя в контексте межотраслевой интеграции. Учитывая физиологические основы эмоциональности человека, раскрыты новейшие подходы к актуализации энергоинформационного воздействия музыкальных произведений. Рассмотрено использование вибрационной природы музыки в различных областях знания, а именно медицине, психологии, педагогике. Выяснено, что музыкотерапевтический подход является интегрирующим в межотраслевом пространстве знаний.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, музыкально-творческий потенциал, музыкотерапия, физиология эмоциональности, межотраслевая интеграция.

Oliinyk S. V. Music and Creative Potential of Future Teachers in the Context of Intersectoral Integration.

In this article the idea of music-creative potential of future teachers in the context of intersectoral integration was grounded for the first time. The study of the physiological nature of emotions allows the teacher to use a musical-therapeutic effect in his work. Based on this the experience of physicians on the use of music therapy in the field of preventive and regenerative medicine was analyzed. It was noted the widespread use of music in the

work of psychologists with such issues as: correction of emotional stress, mental disorders in all ages, normalization of the mental state of children with disabilities. It was proved an importance of understanding of physiological causes of emotions by teacher during hearing of music and improvisation in work with children. correction and mental development of child occurs through of creativity. It was proved that folklore is the most accessible material for children's creation.

The folk song contains natural variations of musical development, for this reason folklore is available for improvisation. In this way, the practical realization of musical-creativity manifested on musical-therapeutic level of teachers activity. Due to the current difficult realities such as: economic difficulties, unstable political interests, conflict in the east of Ukraine, informational oversaturation of society, changing moral values, etc research interests of musicians-teachers have increased significantly.

The teacher of music, which is usually educate in children a love of music, formed aesthetic taste and ideals, for now takes note their mental health. This way, nonverbal language of music is the only factor in improving the psychological impact of child.

Leading musical teachers define music-therapy as technology for personal development.

Key words: *professional competence, musical creativity, music therapy, physiology of emotion, inter-sectoral integration.*